

Asia: VN/9727/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi

Lausuntopyynnön kysymykset

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Vammaispalvelulain tehtävä on turvata vammaisille henkilöille autonomia elää omannäköistä elämää ja elämänvaiheita koskeva säännös vesittää tämän tarkoituksen. Kuuloliitto esittää, että soveltamisala säilytetään nykyisen lain mukaisena. Mikäli tämä ei ole mahdollista, Kuuloliitto kannattaa Näkövammaisten liiton omassa lausunnossaan 2 §:n 4 momenttiin esittämää säännösmuutosta, jossa elämänvaihe-käsite korvattaisiin elämäntilanne-käsitteellä.

Mikäli elämänvaihekuvaukset säilytetään esityksessä, niitä tulee korjata vastaamaan paremmin tosielämää. Esitys on hieman parantunut tältä osin, mutta edelleen säännöskohtaisissa perusteluissa tulisi tarkemmin avata sitä, että myös ikääntyneet ovat aikuisia ja heillä on yksilöllisiä tarpeita. Palvelutarpeen arvioinnissa tulee aina arvioida vammaisen ihmisen yksilöllistä elämäntilannetta suhteessa vammattomiin, ei keinotekoisista ja kuviteltua elämänvaihetta. Ns. raihnaisen vanhuuden aika tulee tarkentaa uusimman sosiaaligerontologisen tutkimustiedon mukaisesti mahdollisimman lyhyeksi ja totuudenmukaiseksi kuvaukseksi palvelutarpeista.

Esityksessä tulee avata tarkemmin, mitä tarkoitetaan elämänvaiheessa tavanomaisella tarpeella. Esitykseen on ehdottomasti kirjattava auki, että vaikka esimerkiksi lievät kuulonalenemat ovat ikääntyneillä yleisiä, ikääntyneenä ilmenevä, palvelutarvetta aiheuttava kuulo- tai näkövammaisuus

tai niiden yhdistelmä ei ole normaalia ikääntymistä, vaan YK:n vammaissopimuksen tarkoittamaa ja sopimuksen määritelmäartiklassa olevaa aistivammaisuutta. Myös korkein hallinto-oikeus (KHO 2016:197) on todennut, että ikääntyneenä näkövammautuminen ei ole normaalia ikääntymistä.

Lasten osalta esityksessä todetaan, että vauvan tai hyvin pienen lapsen huolenpidon tarve ”ei välttämättä” eroa saman ikäisten lasten tarpeista (s. 17). Esimerkkinä mainitaan pelkästään tilanne, jossa vauvan unta on valvottava keskeytyksettä. Tässä tulee tuoda ilmi myös kuulovammaisena tai kuuroina syntyneiden lasten ja heidän perheidensä tilanne. Kuulovammaisen lapsen perhe tarvitsee tukea vammaispalvelun valmennuksesta erityisesti ensimmäisen elinvuoden kommunikointiin vauvan kanssa sekä laajemmin varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Vaikka vauvalle asennettaisiin sisäkorvaistute, tapahtuu leikkaus yleensä noin 9–12 kuukauden iässä. Kommunikointi ja vuorovaikutus vauvan kanssa on kuitenkin vauvan onnistuneen kehityksen kannalta olennaista heti syntymästä lähtien.

3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Esityksessä huomioidaan ikääntyneistä vammaisista vain he, jotka 1) ovat tarvinneet vammaispalveluja jo aiemmin elämässä ja 2) vammautuvat tapaturmaisesti iäkkäänä. Esityksessä ei voida mennä tällaiseen syyperusteiseen palvelujen myöntämiseen emmekä kannata ajatusta nostaa ikääntyneiden osalta yksi vamman muodostumisen syy vammaispalvelujen perusteeksi. Tämä asettaa eri tavoin vammautuneet perusteetta keskenään eriarvoiseen asemaan. Kuuloliitto pitää kestävämmänä, että tapaturmainen vammautuminen oikeuttaisi vammaispalveluihin ikääntyneenä, mutta perimän aiheuttama vamma ei välttämättä oikeuttaisi. YK:n vammaissopimuksen mukaisesti vamman aiheuttama syy ei saa olla peruste vammaispalvelujen myöntämiselle, vaan vamman aiheuttama haitta ja ympäristössä olevat esteet. Esityksessä tulee huomioida, että ikääntyneenä voi vammautua muutenkin kuin tapaturmaisesti.

Kuuloliitto on huolissaan myös niistä kuulovammaisista henkilöistä, joilla kuulovamma on ollut jo aiemmin elämässä. Esityksessä tulee tunnistaa, että osa kuulovammoista on eteneviä, mikä tarkoittaa sitä, että suurin palvelutarve tulee eteen vasta iäkkäänä. Olemme huolissamme vammaispalvelujen riittävästä osaamisesta palvelutarpeen arvioinnissa: olemme saaneet yhteydenottoja, joissa etsitään syytä rajata ikääntyneet kuulovammaiset vammaispalvelujen ulkopuolelle, vaikka haettavaa palvelua ei ole muilla perustein saatavissa. Työntekijän stereotypinen käsitys ikääntyneistä saattaa sulkea YK:n vammaissopimuksen mukaisen kuulovammaisen vammaispalvelujen ulkopuolelle. Esitystä tulee täsmentää tämän kaltaisen syrjinnän estämiseksi.

4. Täydentääkö elämänvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Kuuloliitto katsoo, että vammaispalvelulaki on mahdollista säilyttää vammaisille henkilöille tarkoitettuna erityislakina ilman tätä yhdenvertaisen soveltamisen, YK:n vammaissopimuksen ja perusoikeuksien näkökulmasta ongelmallista säännösehdotusta. Vammaispalveluja saadakseen henkilön on jo nyt täytettävä vammaisen henkilön oikeudellinen määritelmä sekä palvelukohtaiset saamisedellytykset.

Esitys on Kuuloliiton näkemyksen mukaan eettisesti kyseenalainen sekä ikääntyneiden näkökulmasta epäoikeudenmukainen, koska se esittää edelleen ikääntyneiden vammaisuuden muusta vammaisuudesta vähempiarvioisena ilmiönä. Kuuloliitto muistuttaa edelleen, ettei YK:n vammaisten ihmisoikeussopimus tunne ikääntymisrajausta vammaisuuteen.

5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?

Kuuloliitto pitää YK:n vammaissopimuksen ja eduskunnan tahdon vastaisena sitä, että esityksellä haetaan säästöjä. Eduskunta edellytti syksyllä 2023 uuden vammaispalvelulain voimaantulon lykkäämisesityksen (HE 9/2023) käsittelyn yhteydessä, että valtioneuvosto varmistaa hyvinvointialueille riittävät resurssit vammaisten henkilöiden tarpeenmukaisten palveluiden turvaamiseksi.

Kuuloliitto kyseenalaistaa jälleen kiirettä, jolla esitystä viedään eteenpäin. Kuuloliitto pitää huonona hallintona sitä, että uutta lakia ”korjataan” ennen kuin sen soveltamisesta on saatu juurikaan tietoa. Kuuloliitto kyseenalaistaa myös väitteen, että vammaispalveluiden piirissä olisi tai sinne olisi päätyvässä henkilöitä, joilla ei ole niihin oikeutta. Tälle väitteelle ei ole tässä tai aiemmissa esityksissä esitetty näyttöä. Kuuloliiton saama tieto viittaa päinvastaiseen: osa iäkkäämmistä kuulovammaisista ei saa tälläkään hetkellä tarvitsemiaan vammaispalveluja perustuen ikäänsä ja/tai oletettuun elämänvaiheeseensa. Kuuloliitto esittää, että esityksen voimaantuloa myöhennetään, jotta eduskunta ehtii käsitellä sen huolellisesti.

Vaikka osalle kuulovammaisista vammaispalvelulain perusteella myönnettävät palvelut ovat välttämättömiä, enemmistö huonokuuloisista saa jatkossakin palvelunsa yleislakien perusteella. Hoitoon ja hoivaan liittyvät palvelut järjestetään sosiaalihuoltolain mukaisesti ja kuntoutus terveydenhuoltolain mukaisena lääkinnällisenä kuntoutuksena. Kuuloliitto korosta edelleen, että vammaispalveluja saadakseen henkilön tulee täyttää sekä vammaisen henkilön oikeudellinen määritelmä, että haettavan palvelun myöntämisen perusteet. Lievempiä kuulo-ongelmia kokevista ikääntyneistä ei siis tule luoda kokoaan suurempaa uhkaa vammaispalvelulain säilymiselle erityislakina, sillä he eivät saa voimassa olevankaan lainsäädännön perusteella vammaispalveluja. Kuten esityksessäkin todetaan, soveltamiskäytäntö on ollut tiukka.

Kuuloliitto pitää erikoisena esityksen vaikutustenarvioinnissa esitettyä perustelua iäkkäiden toimeentulosta (s. 8): ”iäkkäillä henkilöillä on yleensä ollut mahdollisuus elämänsä aikana vaikuttaa omaan toimeentuloonsa enemmän kuin vammaisilla henkilöillä.” Kirjaus on todennäköisesti ammennettu ageing into disability ja ageing with disability –tematiikasta, jota Kuuloliitto pitää sinänsä tärkeänä ja kiinnostavana kysymyksenä, mutta ei merkityksellisenä tämän esityksen

kannalta. Olennaista vammaispalvelulain mukaisen arvioinnin kannalta on ainoastaan se, onko henkilö vammainen ja onko hänellä vammaispalvelulain nojalla oikeus palveluihin. Tämä pohdinta tulee siis poistaa esityksestä.

Kuuloliitto haluaa muistuttaa, että Valmennuksena myönnettävät viittomakielen ja kommunikointikeinojen opetus ovat saatavilla vain erityislain mukaisena vammaispalveluna. Vastaavaa eri-ikäisille, vaikeasti kuulovammaisille välttämätöntä palvelua ei ole myönnettävissä yleislainsäädännön perusteella. Sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalinen kuntoutus ja terveydenhuoltolain mukainen lääkinnällinen kuntoutus eivät korvaa vammaispalvelulain mukaista valmennusta. Myös iäkkäämmillä kuulovammaisilla tulee siis olla oikeus valmennukseen, mikäli heidän yksilöllinen tarpeensa sitä vaatii.

Kuuloliitto yhtyy Näkövammaisten liiton muutosehdotuksiin koskien esityksen perustelujen ikä- ja vammaneutraaliutta. Vamman aiheuttajan tai toteamisajankohdan ei ole hyväksyttävää vaikuttaa palvelujen myöntämiseen – se merkitsisi diagnoosipohjaista lainsäädäntöä.

Sanna Kaijanen

Toiminnanjohtaja

Kuuloliitto ry

Lisätietoja antaa asiantuntija Anniina Horto-Lönnqvist, puh. 044 752 5561, anniina.horto-lonnqvist@kuuloliitto.fi.

Horto-Lönnqvist Anniina
Kuuloliitto ry